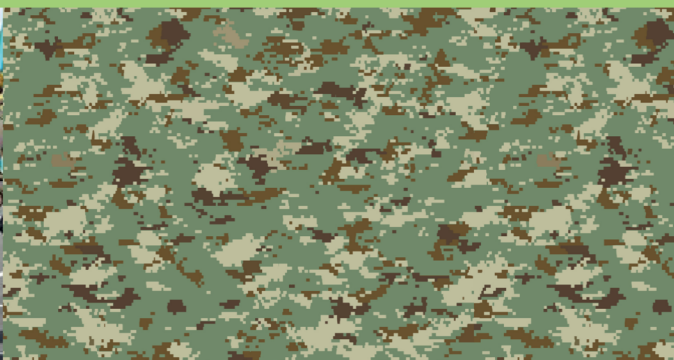

ҚАЗАҚ ТІЛІ: ӘСКЕРИ САЛА ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНЕ АРНАЛҒАН ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Астана, 2025

**ҚАЗАҚ ТІЛІ: ӘСКЕРИ САЛА
ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНЕ АРНАЛҒАН
ОҚУ ҚҰРАЛЫ**

Астана, 2025

УДК 811.512.122
ББК 81.2Қаз
Қ17

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитетінің тапсырмасы бойынша
«Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ҰҒПО» КЕАҚ әзірледі

Пікір жазғандар:

К.М. Қарымбаева, М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті
Журналистика және филология кафедрасының меңгерушісі,
қауымдастырылған профессоры, филология ғылымдарының кандидаты
З.А. Құламанова, М.Х. Дулати атындағы Тараз университеті
Журналистика және филология кафедрасының қауымдастырылған
профессоры, филология ғылымдарының кандидаты

Авторлар:

П.Маханова, Ш. Бахытбек, А.Байғабыл, Г. Нишанова

Қазақ тілі: әскери сала қызметкерлеріне арналған оқу құралы. В1 орта
деңгей. – Астана, 2025. – 65 бет.

ISBN 978-601-82366-0-0

Оқу құралы әскери сала қызметкерлеріне қазақ тілін кәсіби деңгейде меңгеруге, қызметтік және күнделікті өмірде қолдануға көмектеседі. Оқу құралы мемлекеттік тілді үйретуді және әскери қызмет барысында жиі қолданылатын терминологияны меңгертуді көздейді. Материалдар коммуникативтік бағытта құрылып, практикалық тапсырмалармен толықтырылған. Ұсынылып отырған оқу құралы әскери сала қызметкерлерінің сұранысына сәйкес әзірленген. Оқу құралы 30 сағатқа негізделген. 15 сабақтан тұрады.

© Қазақстан Республикасы Ғылым
және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитеті, 2025
© «Ш.Шаяхметов атындағы
«Тіл-Қазына» ҰҒПО» КЕАҚ, 2025

Алғы сөз

Оқу құралы – әскери сала қызметкерлеріне В1 орта деңгейде қазақ тілін үйретуге және мемлекеттік тілді кәсіби бағытта меңгеруге мүмкіндік береді. Оқу материалы 30 сағаттық бағдарламаға негізделген және 15 сабақтан тұрады.

Әр сабақ нақты әскери тақырыпқа құрылып, күнделікті өмірде жиі қолданылатын тілдік жағдаяттарды қамтиды. Мазмұнының басты ерекшелігі – әр сабақта әскери терминология жүйелі түрде меңгертіледі.

Жұмыс дәптері «Танысу», «Әскери ант», «Жаттығу алаңы», «Құжаттармен жұмыс істеу», «Жеңіс күні» сынды өзекті тақырыптарды қамтиды. Әр бөлімде сөздік, терминологиялық кестелер, диалогтар, тілдік үлгілер мен тапсырмалар ұсынылады. Бұл құрылым тыңдаушының сөздік қорын молайтып, нақты тілдік жағдаяттарда еркін сөйлеуге үйретеді.

Аталған оқу құралы қазақ тілі мұғалімдеріне, әскери оқу орындарының курсанттарына, сарбаздарға және жалпы әскери салада қызмет ететін тұлғаларға арналған.

Тіл – ел бірлігінің негізі. Аталмыш оқу материалы арқылы сіз тек қазақ тілін меңгеріп қана қоймай, әскери саладағы кәсіби біліміңізді де толықтыра түсесіз деп сенеміз.

Құрастырушылар!

МАЗМҰНЫ

1-сабақ	ТАНЫС БОЛАЙЫҚ!	5
2-сабақ	ӘСКЕРИ ӨМІРГЕ ДАЙЫНДЫҚ	8
3-сабақ	ӘСКЕРИ АНТ ҚАБЫЛДАУ	11
4-сабақ	МЕНІҢ КҮН ТӘРТІБІМ	15
5-сабақ	ЖАТТЫҒУ АЛАҢЫНДА	19
6-сабақ	ӘСКЕРИ АТАҚТАР	22
7-сабақ	ӘСКЕРИ КИІМ НЫСАНЫ МЕН АЙЫРЫМ БЕЛГІЛЕРІ	26
8-сабақ	ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТ МЕРЗІМДЕРІ	29
9-сабақ	ӘСКЕРИ ЖАРҒЫ	32
10-сабақ	ҚҰЖАТТАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ	36
11-сабақ	«ЖАУЫНГЕРДІҢ ТҰЛҒАСЫ» ӘҢГІМЕСІ	41
12-сабақ	ЖЕҢІС КҮНІ ҚАРСАҢЫНДА	44
13-сабақ	ӘСКЕРИ САЛАДАҒЫ МЕДИЦИНА	47
14-сабақ	ӘСКЕРИ БИЛЕТТІ АЛУ	50
15-сабақ	ҚОРЫТЫНДЫ САБАҚ	53
СӨЗДІК		54

Таныс болайық

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери ортада танысу кезінде қандай мәліметтерді айту маңызды?
- Сіз өзіңіздің міндетіңізді қысқаша қалай түсіндірер едіңіз?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери сәлемдесу	әскери қызметшілердің бір-біріне немесе басшылыққа құрмет көрсету амалы
Әскери тағзым ету	әскери жарғыға сай қолды шекеге апарып құрмет білдіру
Саптық сәлемдесу	сапта тұрған кезде сәлем беру рәсімі
Құрмет көрсету	жоғары шендіге немесе рәсімде құрмет білдіру
Өзін таныстыру	өз аты-жөнін, әскери атағың айту
Бөлімше құрамы	әскери бөлімшедегі адамдар тобы
Қызметтегі міндет	әскеридің атқаратын жұмысы
Әскери тәртіп	жарғыға бағыну, тәртіп сақтау
Әскери әдеп	сыпайылық пен құрмет көрсету дәстүрі

3. Бос орындарды өзіңізге қатысты ақпаратпен толықтырыңыз.

1. Менің аты-жөнім – _____
2. Мен _____ облысынанмын.
3. Менің әскери атағым – _____
4. Мен _____ әскери бөлімінде қызмет етемін.
5. Менің міндетім – _____

4. Төмендегі сөздерді пайдаланып, сөйлем құраңыз.

Мысалы:

Сарбаздар – Сарбаздар командирдің бұйрығын бұлжытпай орындауы тиіс.

Әскери тәртіп – _____

Құрмет көрсету – _____

Патриотизм – _____

Қызметтегі міндет – _____

5. Мәтінді оқыңыз.

Әскери сәлемдесу тәртібі

Әскерге келген әрбір сарбаз алдымен әскери тәртіпті үйренеді. Ең бастысы – дұрыс сәлемдесу. Сарбаз офицерді көргенде, қолын шекесіне апарып, қол көтеріп сәлем береді. Егер сарбаз баскиіммен сәлемдессе, қолын шекесіне апарады, ал баскиімсіз сәлемдессе, қолын төмен түсіріп, тік тұрады. Бұл – құрмет көрсету белгісі.

Танысу кезінде сарбаз алдымен өзін таныстыруы керек: аты-жөнін айтып, әскери атағын атауы тиіс. Сондай-ақ ол қай жерден келгенін, қай қызмет орнында істейтінін айтады. Әр бөлімнің өз бөлімше құрамы болады, сондықтан жаңа сарбаз міндетті түрде өзін таныстырады.

Әскерде қызметтік этикет пен әскери әдеп қатаң сақталады. Жоғары шенді офицерге әрқашан құрмет көрсетіледі, ал төменгі шенді әскери қызметші тәртіпті орындауға міндетті. Бұл – жарғылық талап және әскери өмірдің негізі.

6. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әскерге келген сарбаз алдымен нені үйренеді?
2. Әскери сәлемдесудің қандай түрлері бар?
3. Баскиіммен және баскиімсіз сәлемдесу қалай жасалады?
4. Танысу кезінде сарбаз қандай мәліметтерді айтуы керек?

7. Әр қатарда бір сөз артық. Артық сөзді тауып, неге артық екенін түсіндіріңіз.

1.

Әскери сәлемдесу
Өзін таныстыру
Саптық сәлемдесу
Әскери тағзым ету

2.

Қызмет орны
Бөлімше құрамы
Әскери тәртіп
Әскери горнизон

3.

Жоғары шенді офицер
Төменгі шенді әскери
қызметші
Қызметтік этикет
Сержант

Тыңдаңыз. Тақырыпшаларды мәтін мазмұнына сәйкес орналастырыңыз.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Мен №30212 әскери
бөлімінде қызмет етемін.

Түркістан облысынан
келдім.

Менің атым – Нұржан.
Тегім – Әлімбеков.

Мен – қатардағы сарбазбын.

8. Тірек сөздерді пайдалананып, рөлге бөлініп сұхбат құрыңыздар.

Тірек сөздер: қызметтегі міндет, бөлімше, аты-жөні, әскери әдеп

Әскери өмірге дайындық

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери өмірге дайындалу үшін адамға қандай қасиеттер керек деп ойлайсыз?
- Сарбаздың күнделікті өмірінде қандай тәртіп ережелері болуы тиіс?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Сарбаз	әскери қызметші
Әскери машық	әскери жаттығу, тәжірибе
Жарғы	әскери ережелер жинағы
Бұйрық	командирдің немесе басшының нұсқауы
Тәртіп	ережеге бағыну, тәртіп сақтау
Төзімділік	қиындыққа шыдау қабілеті
Автомат	тұрақты атқылау қаруы
Шабуылдық винтовка	қару-жарақтың атыс қару түрі

3. Төмендегі сөздерді пайдаланып, әр сөзбен сөйлем құраңыз.

Үлгі: Бұйрық. Сарбаздар командирдің бұйрығын бұлжытпай орындауы тиіс.

Автомат _____

Әскери машық _____

Шабуылдық винтовка _____

Тәртіп _____

Сөздерді орын тәртібіне сәйкес орналастырып, сөйлем құраңыз.

1. Сарбаздар күнделікті орындайды жаттығуларын дене шынықтыру.
2. Жас әскерилер сақтауды тәртіп пен жауапкершілікті үйренеді
3. Әскери қабілеті топпен жұмыс істеу ерекше маңызды
4. Болашақ сарбаздар әрекет ету түрлі жағдайларда меңгереді тәсілдерін.

5. Мәтінді оқыңыз.

Әскери өмірге дайындық

Ұлттық ұланның 5574 әскери бөлімінің **жауынгерлік** және әдістемелік дайындық орталығында «Жас бүркіт» спорттық-әскери **патриоттық** клубының оқушылары арасында алғаш рет далалық әскери оқу-жаттығуы өтуде. Жиынға Алматы қаласындағы **мектептерден** «Жас бүркіт» клубына мүше 50-ден аса бала мен жасөспірім қатысуда. Болашақ **сарбаздар** үш топқа бөлініп, бір аптадан бері күн тәртібіне сәйкес саптық дайындық, алғашқы медициналық көмек, топография, альпинизм, суда жүзу және спорттық дайындық пәндерінен білімдерін шыңдап, әскери өмірдің қыр-сырымен танысуда. Қуанарлығы, алматылық жасөспірімдер бұл оқу-жаттығу іс-шарасына аса қызығушылықпен қатысып, белсенділік танытуда. Әскери өмірге бір табан жақын болғандарына мәз болған балалар осындай мүмкіндік жасаған үлкендерге алғыс айтуда.

6. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әскерге келген сарбаз алдымен нені үйренеді?
2. Әскери сәлемдесудің қандай түрлері бар?
3. Баскиіммен және баскиімсіз сәлемдесу қалай жасалады?
4. Танысу кезінде сарбаз қандай мәліметтерді айтуы керек?

Сөздердің тура және ауыспалы мағынасы

Тура мағына – сөздің негізгі мағынасы. Тура мағына заттың немесе құбылыстың атын тура атап көрсетеді. **Мысалы, адамның қолы, аттың аяғы, сұңқардың көзі, құдықтың түбі, қоянның құлағы, суық жел, ұзын тау, жылы киім, т.б.**

Ауыспалы мағына – сөздің тура мағынасының негізінде қалыптасқан, ойды көркемдеп жеткізу үшін қолданылатын ауыспалы мағына. **Мысалы, жұмыстың басы, әңгіменің аяғы, сөздің төркіні, ел ауызы, жылы хабар, үлкен мақсат, күннің көзі, жылы сөз.**

7. Берілген сөйлемдердегі сөздердің қайсысы тура мағынада, қайсысы ауыспалы мағынада қолданылғанын анықтаңыз.

1. Жауынгер қолына қару алды.
2. Әскер – елдің қорғаны.
3. Сарбаз бір қадам алға басты.
4. Әскери ант – өмірге ашылған есік.
5. Мемлекеттік ту алаңда желбіреді.
6. Жас сарбаз – болашақ батырдың дәні.

8. Тыңдаңыз. Көп нүктенің орнына мәтінге сәйкес сөздер мен сөз тіркестерін қойыңыз.

Қажет сөздер: физикалық, моральдық, денсаулық, тәртіп, ұйымшыл, жауапкершілік, жұмыс істеу, міндет, қиын.

1. Әскери қызметке дайын болу үшін ..., ... және ... тұрғыдан дайын болу керек.
2. Бұл дайындық адамның ... нығайтып, ... жағдайларда әрекет етуіне көмектеседі.
3. ... – әскери қызметтің негізі.
4. Тәртіп адамға ... болуға, ... сезінуге және ұжыммен ... үйретеді.
5. Әскери өмірге дайын болу – әр азаматтың

9. Берілген сөйлемдерді оқып, ауыспалы мағынадағы сөздерді түсіндіріп, өз ойыңызды айтыңыз.

- Әскер – тәуелсіздіктің тірегі.
- Жас сарбаз – болашаққа үміт дәні.

Әскери ант қабылдау

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери ант қабылдаудың маңызы неде?
- Әскери ант қабылдау рәсімі не үшін салтанатты түрде өткізіледі?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери ант	әскери қызметке кірісер алдында Отанға адал болу үшін берілетін салтанатты уәде
Салтанатты рәсім	арнайы тәртіппен өткізілетін маңызды ресми шара
Әскери бөлім	әскери міндеттерді орындайтын құрылымдық бірлік
Әскери форма	әскери қызметші киетін арнайы киім
Мемлекеттік ту	мемлекеттік рәміз
Сап түзеу	әскери қызметшілердің қатар түзеп тұруы
Отан алдындағы борыш	азаматтың еліне деген парызы мен жауапкершілігі
Ту ұстаушы	салтанатты рәсім кезінде туды ұстайтын әскери адам

3. Сұрақтарға ия немесе жоқ нұсқалары бойынша жауап беріңіз.

Сұрақ	Иә	Жоқ
Әскери ант – сарбаздың Отан алдындағы серті	☐	☐
Әскери ант тек мерекелік күндері қабылданады	☐	☐
Ант мәтінін сарбаздың өзі қалаған сөздермен айтуына болады	☐	☐
Әскери ант – салтанатты әрі жауапты рәсім	☐	☐

Сөз тіркестерінің мағынасын анықтаңыз.

5. Мәтінді оқыңыз.

Әскери сәлемдесу тәртібі

1-мәтін

ҚР ІІМ Ұлттық ұланының 5573 әскери бөлімінде көктемгі шақырылым мен келген жас сарбаздардың ант қабылдау рәсімі өтті деп BAQ.KZ хабарлайды.

700-ге жуық ұландық Отан алдындағы қасиетті борышын атқаруға салтанатты түрде кірісті. Елдің әр түкпірінен жиналған сарбаздар жауынгерлік дайындық курсынан өтіп, бір сапта туған елінің толыққанды қорғанына айналды. Жүрек тебіренерлік ерекше күнде 2000-нан астам адам – ата-аналар, туған-туысқандар мен ардагерлер жас сарбаздарға қолдау білдіріп, ортақ қуанышқа куә болды. Сарбаздар үшін бұл – азаматтық өмірге алғашқы үлкен қадам, жауапкершілік пен мақтаныштың белгісі болды.

(baq.kz сайтынан)

2-мәтін

Шымкентте Ұлттық ұланның 6506 әскери бөлімінде жас сарбаздардың әскери ант беру салтанатты рәсімі өтті деп Elordainfo.kz хабарлады.

400-ге жуық әскерилер Отанына, халқына және Қазақстан Республикасының Конституциясына адал болуға ант берді. Іс-шараға бір жарым мыңға жуық қонақ келді – бұл маңызды сәтті олармен бөлісу үшін Қазақстанның барлық аймағынан келген сарбаздардың ата-аналары мен жақындары. Туыстарының қолдауы сарбаздар үшін бірліктің және Отанға деген сүйіспеншіліктің ерекше символына айналды.

(elordainfo.kz сайтынан)

6. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Екі мәтіннің ұқсастығы қандай?
2. Мәтіндерге тақырып қойыңыз.
3. Бірінші мәтін бойынша ант қабылдау рәсімінде сарбаздарға кім қолдау білдірген?
4. Туыстарының қолдауы сарбаздар үшін нені білдірді?

Болжалдық сан есім

Болжалдық сан есім заттың санын дәл білдірмейді, шамамен болжап көрсетеді.

Сұрағы: **қанша? неше? қай шамалы? қаншадан?**

Болжалдық сан есімнің жасалу жолдары:

а) **Жұрнақ арқылы**: **-даған** – мыңдаған, **-деген** – жүздеген; **-леп** – бір-бірлеп; **-дай** – тоқсандай, мыңдай, **-дей** – екі жүздей, **-тай** – қырықтай, **-тей** – жетпістей, т.б.

ә) Есептік сан есімдерге **көптік жалғауы** мен **барыс, жатыс септік жалғауының** жалғануы арқылы жасалады. **Жасы қырық+тар-да, сағат алты+лар-ға шақырды**, т.б.

б) Есептік сан есімдердің **қосарлануы** арқылы жасалады. **Отыз-отыз бес, екі-үш, елу-алпыстай, жүз-жүзден**, т.б.

в) Есептік сан есімдерге **шамалы, шақты, қаралы, таман, тарта, жуық**, жақын сөздерінің тіркесуі арқылы жасалады. **Он шақты, мың қаралы, жетіге таман, алпысқа тарта, отызға жуық, сексенге жақын**, т.б.

7. Тест сұрақтарының дұрыс нұсқасын белгілеңіз.

1. Болжалдық сан есімге дұрыс анықтама берілген қатарды таңдаңыз

- A) Заттың санын дәл білдіретін сан есім түрі
- B) Заттың ретін білдіретін сан есім түрі
- C) Заттың санын дәл емес, шамамен, мөлшермен көрсететін сан есім түрі
- D) Заттың жинақтап көрсететін сан есім түрі

2. Болжалдық сан есім қатысқан сөйлемді белгілеңіз

- A) Әскери антқа қырық сарбаз қатысты.
- B) Әскери антқа қырықтай сарбаз қатысты.
- C) Ант қабылдаған сарбаз саны қырық.
- D) Қырық сарбаз сапта тұрды.

3. Төмендегі қатардың қайсысында тек болжалдық сан есімдер берілген?

- A) он шақты, қырықтай, жүздеген
- B) отыз, жүз, бір мың
- C) үшінші, бесінші, жетінші
- D) екеу, үшеу, төртеу

8. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Сарбаз әскери ант рәсіміне қанша уақыт дайындалды?
2. Дайындық барысында қанша жаттығу өткізілді?
3. Әскери антқа қанша сарбаз қатысады?
4. Әскери антқа 1200 сарбаз қатысады. Иә/Жоқ.
5. Сөйлемді жалғастыр. Әскери антқа барлығыңыз ...

9. Он шақты, жүздеген, сарбаз, ант, рәсім, сап түзеу, әскери форма сөздерін қолданып сөйлемдер құраңыз.

10. «Mind Map» интеллектуалдық картаны толтырыңыз.

Нұсқау: Интеллектуалдық картадағы негізгі ұғым – болжалдық сан есім. Болжалдық сан есімнің жасалу жолдары, мағынасы/ережесі, мысалдар, әскери ант тақырыбында мысалдарды жазып көрсетіңіз. Дайын интеллект картаны аудиторияда қорғап шығыңыз.

Менің күн тәртібім

-

Жеке құрам	әскери бөлімдегі барлық қызметкерлер
Саптық тексеріс	әскери киім мен тәртіпті тексеру
Жауынгерлік дайындық	әскери жаттығуға дайындық
Борыш	міндет, парыз
Абырой	бедел, құрмет
Жауапкершілік	міндетке байыппен қарау

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

4. Мәтінді оқыңыз.

Мен – аға сержант Нұрлан Әбдіров, 31775 әскери бөлімінде взвод командирімін. Әскери салада қызмет етіп жүргеніме жеті жылдан асты. Мен үшін тәртіп – өмір салты.

Күнім таңғы сағат 5:45-те оянып, төсекті жинаудан басталады. 6:00-де жеке құраммен бірге таңғы дене шынықтыру жаттығуына шығамыз. Жаттығудан кейін 6:45-те санитарлық тазалықпен қатар тексеру жұмыстары жүргізіледі. Сағат 7:00-де – таңғы ас.

Сағат 8:00-де бөлім бойынша саптық тексеріс өтеді. Одан кейін жауынгерлік дайындық сабақтары басталады. Бүгін, мысалы, тактикалық дайындық және атыс қаруымен жұмыс істеу бойынша жаттығу өткіздім. Сағат 13:00-де түскі ас, одан кейін біраз демалыс беріледі.

Күннің екінші жартысында сабақтар жалғасады немесе техникамен жұмыс істейміз. Қару-жарақ пен көліктерді тексеру менің жауапкершілігімде. 17:00-де бөлімше бойынша күн қорытындысы жасалады. 18:30-да кешкі ас. Кешкі уақытта жеке құрамның тынығуына, спортпен айналысуына, кітап оқып, әскери жарғыларды қайталауына уақыт беріледі.

Сағат 21:30-да кешкі тексеріс өткіземіз, 22:00-де тынығуға жатады. Әскери қызмет – оңай жол емес. Бірақ мен үшін бұл – Отан алдындағы борыш. Сол себепті әр күнімді абыроймен, жауапкершілікпен өткізуге тырысамын

5. Мәтін бойынша сұрақтарға қысқаша жауап жазыңыз.

- Сіздің күн тәртібіңіз Нұрланның күн тәртібінен қалай ерекшеленеді?
- Әскери қызметкерлердің тәртібі қандай болуы керек деп ойлайсыз?
- Нұрланның күн тәртібінен қандай пайдалы дағдыларды үйренуге болады?

Септеулік шылау «бірге», «қатар»

«Бірге» септеулік шылауы іс-әрекетті бірлесе, қосылып орындауды білдіреді. Көбінесе көмекші сөз ретінде **ілік, көмектес** септіктерімен келеді. Сұрақ: **кіммен бірге? немен бірге?** Мысалы: **Командирмен бірге жаттығуға бардық. Сарбаздармен бірге далалық оқуға шықты.**

«Қатар» септеулік шылауы бір мезетте, бірге жүруді, қатарлас болуды немесе қосымша әрекетті білдіреді. Ілік немесе көмектес септігімен келеді. Сұрақ: **немен қатар? кіммен қатар?** Мысалы: **Жаттығумен қатар әскери тактика үйретілді. Жауынгерлермен қатар офицерлер де сапта тұр.**

6. Сөйлемдердегі бос орындарға «бірге» немесе «қатар» шылауларын қойып жазыңыз.

1. Лейтенант сарбаздармен _____ жаттығу алаңына шықты.
2. Әскери дайындықпен _____ тактикалық сабақтар өтті.
3. Командир тапсырманы бүкіл взводпен _____ орындады.
4. Тәртіппен _____ жауапкершілік те талап етіледі.

7. Кемінде 6 сөйлемнен тұратын шағын мәтін құраңыз. Мәтінде «қатар» және «бірге» шылаулары кемінде екі рет қолданылуы тиіс.

Үлгі: Менің күнім таңғы сағат 6:00-де оянумен басталады. Біз сарбаздармен бірге жаттығу жасаймыз. Жаттығумен қатар біз тәртіпке үйренеміз.

8. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Лейтенант Қуаныш қандай уақытта оянады?
2. Ол бірінші не істейді?
3. Таңғы ас қай уақытта беріледі?
4. Күндізгі уақытта қандай жұмыстармен айналысады?
5. Кешкі ас қай уақытта?
6. Қуаныш ұйықтар алдында не істейді?
7. Ол әскери қызметтің қандай қасиетін атап өтті?

9. Сұхбат құрыңыз.

Тапсырма. Әскери қызметтегі күн тәртібіңіз бен азаматтық өмірдегі күн тәртібіңізді салыстырыңыз. Қайсысы тәртіпке үйретеді? Қайсысы қиын?

Берілген сұрақтар көмегімен:

- Әскери күн тәртібі қандай ерекшеліктерге ие?
- Азаматтық өмірде мұндай тәртіп бар ма?
- Қайсысы тиімді деп ойлайсың?

Жаттығу алаңында

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Сарбаздар жаттығу алаңында қандай дайындық түрлерін жасайды?
- Жаттығу кезінде ең маңыздысы не деп ойлайсыз?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Оқ-дәрі	қару-жарақтан атуға арналған жарылғыш заттар мен снарядтар
Мергендік	нысананы дәл көздеп ата алу қабілеті
Нысанадан мүлт кетпеу	ату барысында нысананы дәл көздеп, қателеспей тигізу
Артиллериялық оқ ату шеберлері	артиллериямен (зеңбірек, гаубица т.б.) дәл және тиімді атуды меңгерген мамандар
Мина атқыш	миномет пен артиллериялық қарул арды қолданатын әскери мамандар
Ұшқышсыз ұшу құрылғысы	адамның басқаруынсыз ұшатын дрон немесе барлау, шабуыл мақсатындағы құрылғы
Әуе және теңіздегі машық	ұшақ немесе кемеде әскери іс-қимылды атқару қабілеті мен жаттығулар
Қырағылық/шапшаңдық	жағдайды жылдам байқап, тез әрі дұрыс әр екетету қасиеті

3. Тыңдаңыз. Бейнематериал бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Мәтіннің негізгі идеясын анықтаңыз.
2. Қазақстанның әскери дайындық деңгейі туралы не айтылған?
3. Шетел командаларының пікірін қарастырыңыз. Иран жауынгерінің сөзіне қарап, олардың Қазақстан Қарулы күштеріне деген көзқарасын сипаттаңыз.
4. «Қазақ артиллеристері жарыстың алғашқы минутынан мергендіктерін көрсетті» деген жолдың маңызын ашыңыз. Бұл Қазақстан Қарулы күштерінің беделіне қалай ықпал етеді?

Шартты рай

Шартты рай қимылдың, іс-әрекеттің болу-болмау, іске асу-аспау мүмкіндігінің шартын білдіреді де, **-са, -се** жұрнақтары арқылы жасалады.

Мысалы: Егер сарбаздар жақсы дайындалса, жарыста жоғары нәтиже көрсетеді. Егер техника сапасыз болса, тапсырманы орындау қиын болады.

4. Сөйлемде шартты райды қолданып, аяқтаңыз.

а) Қазақ артиллеристері мергендік шеберлігін көрсетті.

Егер _____

ә) Техниканың дайындығы жақсы.

Егер _____

б) Бұл жарыстар әскерилер арасындағы ынтымақты арттырады.

Егер _____

в) Қазақстан қарулы күштері үш сайысқа қатысады.

Егер _____

5. Берілген сөйлемдерді өз ойыңыз бойынша жалғастырыңыз.

а) Егер сарбаздар нысанадан мүлт кетсе,

ә) Егер халықаралық жарыстар жиі өткізілсе,

б) Егер әскери дайындық жоғары деңгейде болса,

в) Егер Қазақстан сапалы қару-жарақпен қамтамасыз етпесе,

6. Сұраққа шартты райды қолдана отырып 5-6 сөйлеммен жазбаша жауап беріңіз.

7. Сіз – әскери жаттығуды ұйымдастырушы командирісіз. Басқа елден келген қонақтарға жаттығу алаңы туралы айтып беріңіз.

Жоспар:

- Жаттығудың мақсаты
- Қолданылатын құрал-жабдықтар
- Сарбаздар не үйренеді
- Қауіпсіздік ережелері

Қорытынды:

Қонақтар не нәрсеге ерекше назар аударуы керек деп ойлайсыз?

8. Жағдаяттық тапсырма: өзіңізді әскери жаттығу алаңындамын деп елестетіңіз. Ол жердегі атмосфераны, сарбаздардың әрекетін, техниканы және жаттығу барысын сипаттап беріңіз.

Сұрақтарға ауызша жауап беріңіз.

- 1) Алаң қай жерде орналасқан?
- 2) Жаттығуға кімдер қатысты?
- 3) Қандай жаттығулар жүргізілді?
- 4) Қандай техника қолданылды?
- 5) Қандай әсер алдыңыз?

Қорытынды:

Сіздің ойыңызша, мұндай жаттығулар сарбаздар үшін неге маңызды?

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Неге әскерде әрбір адамның атағы нақты көрсетілуі маңызды?
- Қатардағы жауынгер мен офицердің міндеттері мен рөлі несімен ерекшеленеді?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Қатардағы жауынгер	әскердегі ең төменгі атақ
Ефрейтор	қатардағы жауынгерден жоғары, бірақ сержантқа дейінгі кіші дәрежелі атақ
Мичман	әскери теңіз күштеріндегі кіші офицерлік атақ
Сержант	кіші офицерлік атақ, әскерде өз бөлімшесіндегі жауынгерлерді басқаратын қызметкер
Старшина	сержанттан жоғары, бірақ офицерлік атақ емес, әскери бөлімде жоғары қызметтегі сержант
Лейтенант	офицерлік атақ, әскери бөлімдегі кіші офицер, командирдің көмекшісі
Аға лейтенант	лейтенанттан жоғары, кіші офицерлік атақ орта деңгейдегі офицер, әдетте взвод немесе рота командирі
Капитан	кіші офицерлік атақ, батальон немесе полк командирінің орынбасары
Майор	әскери құрылымда жоғары лауазым, полк командирі
Подполковник	әскери жоғары лауазым, әдетте дивизия немесе бригада командирі
Генерал-лейтенант	генерал-майордан жоғары лауазым
Генерал-полковник	армиядағы жоғары лауазым, әдетте армия немесе әскердің үлкен бір бөлігін басқаратын тұлға
Армия генералы	әскери құрылымның ең жоғарғы басшысы
Маршал	әскери қызметтегі ең жоғары атақ, әдетте ұлы әскери жеңістерге қол жеткізген адамға беріледі

3. Суреттердің астына шен атауларын жазыңыз.

4. Стикерде жазылған сөйлемдердегі әскери атақтың бар-жоғын анықтаңыз. Егер сөйлемде әскери атақ болса – «Иә», болмаса – «Жоқ» деп жазыңыз.

Бүгін әскери бөлімге лейтенант жаңа сарбаздарды қарсы алды. _____
 Әкем мектепте ұзақ жылдар бойы математика мұғалімі болды. _____

Жаңа жыл мерекесінде орай генерал құттықтау жолдады. _____
 Менің ағам кәсіби дәрігер. _____

Сарбаздар алаңда майордың бұйрығын орындады. _____
 Көршіміз жас кезінде белгілі жазушы болған екен. _____

Жаттығу алаңына бірінші болып сержант шықты. _____

Менің досым ұшқыштыққа оқып жүр, бірақ әзірге ол капитан емес. _____

ГРАММАТИКА

Сөз тіркесі

Сөз тіркесі – бұл екі немесе одан да көп сөзден құралған, белгілі бір мағына беретін тілдік бірлік. Сөз тіркесі тек сөйлем мүшесі рөлін атқармай, сөйлемде өз мағынасын толықтырушы қызметін атқарады. Мысалы, әскери бөлім, батыр сарбаз, жауынгерлік дайындық.

Еркін тіркес – сөздер өзара еркін, алдын ала белгіленген байланыссыз бірігетін тіркестер. Мысалы, жақсы дос, үлкен үй, қара жол.

Тұрақты тіркес – сөздер бір-бірімен тұрақты байланысқа ие болады әрі бұл тіркестердің мағынасы тікелей сөздердің жеке мағыналарынан өзгереді болады. Тұрақты тіркестер тілде қалыптасқан, өзгермейтін тіркестер. Мысалы: қолдау көрсету, қол ұшын беру, көзді ашып-жұмғанша.

5. Тұрақты тіркестердің мағынасын түсіндіріңіз.

1. Жүрегі тас төбесіне шықты – _____
2. Тіс жармады – _____
3. Жаны шыға жаздады – _____

6. Рөлдік ойын (диалог құрыңыз).

Тақырып: «Әскери бөлімдегі бір күн». Тыңдаушылар рөлдерге бөлінеді (мысалы, генерал, капитан, лейтенант, сарбаз). Әрқайсысы өз атағына сай әрекет етіп, бір күндік тапсырма туралы әңгіме құрады.

7. Мәтінді оқыңыз.

Көне түркі әскери атақтары

Тархан – ең жоғарғы атақ. Әрі түрік-моңғол халықтарында өте ертеде пайда болған лауазым. Тек ақсүйектер мен лайықты әскери адамдарға берілген. Ханнан кейінгі екінші дәрежелі атақ. Бұл атаққа ие болған батырлар белгілі жеңілдіктерге ие болды. Салық жинады. Уәлаяттарға әкімдікке тағайындалды.

Сардар – сарай ісі немесе ел шаруасына араласу құқына ие болған қолбасшылар. Олар хандардың сенімді өкілі саналды.

Баһадүр – жоғары деңгейдегі әскери мансаптардың бірі. Яғни бір сөзбен айтқанда, Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбай сынды батырларға берілген атақ. Мұндай жауынгерлер жеке ту ұстады, ерекше үлгідегі киім, патша немесе ханның арнайы өкілі екенін растайтын арнайы белгісі (көбіне қауырсын тағылды) бар дулыға киетін болған. Сол секілді аламан, шора, тіл, шабарман, есауыл сынды әскери лауазымдар болды. XVI ғасырларда пайда болған бұл атақ (есауыл) салтанатты күзет қызметкерлеріне, ханның есігін күзететін немесе арнайы жоралғылар кезінде бой көрсететін жауынгерлерге берілді.

8. Төмендегі сөздерді анықтамасымен сәйкестендіріңіз.

1. Тархан	☐	☐ а) Жоғары деңгейдегі әскери мансап, жеке ту ұстаған, ерекше киім киген батырлар.
2. Сардар	☐	☐ ә) Ханнан кейінгі екінші дәрежелі атақ, ақсүйектер мен әскери адамдарға берілген.
3. Баһадүр	☐	☐ б) Сарай ісі мен ел шаруасына араласқан қолбасшылар.
4. Есауыл	☐	☐ в) Күзет қызметкерлеріне, салтанатты рәсімдерде бой көрсететін жауынгерлерге берілген атақ.

9. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әскери атақ дегеніміз не?
2. Сержанттар құрамының міндеті қандай?
3. Лейтенант қандай әскери бөлімді басқарады?
4. Майор мен подполковник қай деңгейде басшылық етеді?
5. Генералдардың міндеті қандай?

10. Ақпараттардың дұрыс (✓) немесе бұрыстығын () анықтаңыз.

1. Әскери атақ – адамның жасын білдіреді.
2. Сержанттар тәртіп пен дайындықты қадағалайды.
3. Лейтенант – рота командирі.
4. Генералдар – елдің Қарулы Күштерін басқарады.
5. Әскери ант – сарбаздың адалдығын білдіреді.

Иә	Жоқ
☒	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

11. Тұрақты тіркестердің мағынасын ауызша талқылаңыздар.

- «Жалғыздың үні шықпас, жаяудың шаңы шықпас» дегенді қалай түсінесіз?
- «Намысты қолдан бермеу» тіркесінің мағынасы қандай?

Әскери киім нысаны мен айырым белгілері

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери киім нысаны не үшін қажет деп ойлайсыз?
- Сарбаз киіміндегі түстер мен пішіндердің мағынасы бар ма?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери киім нысаны	әскери қызметшінің арнайы киімі
Айырым белгісі	шенді, бөлімді білдіретін белгі
Далалық киім	жаттығу, жорық кезінде киетін форма
Салтанатты киім	парадқа, ресми шараға арналған киім
Қызметтік киім	қызмет бабында киетін форма
Құрлықтағы әскер	жаяу әскер, жер үстіндегі армия түрі
Теңіз күштері	әскери флот, су үстінде қызмет ететін бөлім
Әуе күштері	әскери авиация
Погон	иықтағы шен белгісі
Төс белгі	кеудеге тағылатын арнайы белгі
Шен	әскери атақ (мысалы: лейтенант, капитан)
Лауазым	қызметтік орын, міндет
Тәртіп	ереже, ұйымшылдық

3. Сөйлемдерден мағынасы дұрыс жазылмаған сөздерді табыңыз.

1. Төс белгі – бұл әскери флотта қызмет ететін бөлім.
2. Погон – шенді білдіретін иық белгісі.
3. Далалық киім – жаттығу кезінде киіледі.
4. Құрлықтағы әскер – суда қызмет ететін бөлім.

4. Мәтінді оқыңыз.

Көне түркі әскери атақтары

Әскери киім нысаны – әскери қызметшінің сыртқы келбетін айқындайтын, тәртіп пен бірлікті білдіретін ресми киім үлгісі. Бұл киім әскери қызметкердің мәртебесін, шенін, қызмет түрін көрсетеді. Әскери киім нысаны әртүрлі жағдайларға байланысты бірнеше түрге бөлінеді. Мысалы, күнделікті киетін киім, далалық киім, салтанатты киім және қызметтік киім бар.

Киімнің түсі мен пішіні әскери бөлімнің түріне қарай ерекшеленеді. Құрлықтағы әскерлер, теңіз күштері және әуе күштерінің киім үлгілері бір-бірінен айырмашылықтары бар. Мысалы, теңіз күштері қара-көк немесе ақ түсті киім кесе, құрлықтағы әскерлер көлегей немесе жасыл түсті форма киеді.

Әскери киіммен бірге айырым белгілері де маңызды рөл атқарады. Айырым белгілеріне погондар, төс белгілер және арнайы жапсырмалар жатады. Олар әскери қызметкердің шенін, қай бөлімге жататынын, қызмет саласын көрсетеді. Айырым белгілер әскери қызметкердің тәжірибесі мен лауазымын білдіреді. Бұл белгілерді киімге дұрыс тігу – әскери тәртіптің маңызды бөлігі. Сонымен қатар бұл жүйе сарбаздардың бір-бірін тануына және қызметтік қарым-қатынасты дұрыс орнатуына көмектеседі.

Әскери киім мен айырым белгілері – тек сыртқы киім емес, сонымен қатар әскери рух пен елге деген адалдықтың символы.

5. Сөйлемді мәтінге сүйене отырып толықтырыңыз.

1. Әскери киім нысаны – бұл _____.
2. Погон арқылы _____ білуге болады.
3. Құрлықтағы әскерлердің киімі әдетте _____ болады.
4. Айырым белгілер әскери қызметкердің _____ көрсетеді.
5. Әскери киім тек сыртқы көрініс емес, ол – _____.

6. Салыстырыңыз.

Әскери киім мен азаматтық киімді салыстырып, айырмашылықтарын атаңыз. (кемінде 3 айырмашылығын жазыңыз)

Әскери киім	Азаматтық киім
Белгілі бір тәртіппен тігіледі	

Қатыстық сын есімнің -лық,-лік,-дық,-дік,-тық,-тік жұрнақтары

Қатыстық сын есім дегеніміз – басқа сөз таптарына (көбіне зат есім мен етістікке) жұрнақ жалғануы арқылы жасалып, заттың немесе құбылыстың басқа бір затқа, ұғымға, іс-әрекетке қатыстылығын білдіретін туынды сын есім түрі.

Мысалы: қызмет+тік, білім+дік.

7. Көп нүктенің орнына тиісті жұрнақтарды (-лық,-лік,-дық,-дік,-тық,-тік) қойып, сөйлемді толтырыңыз.

1. Сарбаздар киім киді. (қызмет)
2. Бұл бөлімше міндеттерді орындайды. (жарғы)
3. Жаттығу, жорық кезінде киім киеді. (дала)
4. талаптар қатаң сақталады. (тәртіп)

8. Тыңдаңыз. Мәтіндегі ақпаратқа сүйене отырып, сөйлемдердің дұрыс () немесе бұрыстығын () анықтаңыз.

1. Әскери атақ дегеніміз не?
2. Сержанттар құрамының міндеті қандай?
3. Лейтенант қандай әскери бөлімді басқарады?
4. Майор мен подполковник қай деңгейде басшылық етеді?
5. Генералдардың міндеті қандай?

9. Суретке қарап сипаттаңыз.

Әскери форма киген сарбаздың суретін ауызша сипаттаңыз.

Әскери қызмет мерзімдері

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери қызмет мерзімі дегенді қалай түсінесіз?
- Әскери қызмет мерзімі не үшін белгіленген?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Мерзімді әскери қызмет	белгілі бір уақытқа шақырылатын әскери қызмет түрі
Келісімшарт негізіндегі әскери қызмет	ақылы, ұзақ мерзімді және кәсіби әскери қызмет
Әскери дайындықтан өту	қарулы күштерде тәртіп, атыс, тактика сияқты әскери ілімдерді үйрену
Офицерлік шен	әскердегі жоғары лауазым атағы
Әлеуметтік жеңілдіктер	мемлекет тарапынан берілетін көмек
Әскери комиссариат	әскерге шақыруды ұйымдастыратын мемлекеттік орган
Медициналық комиссия	азаматтың денсаулығын тексеретін ресми дәрігерлер тобы
Уақытша немесе толықтай босау	әскери қызметтен белгілі бір мерзімге немесе мүлдем босап шығу
Қорғаныс жүйесі	елдің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін барлық әскери құрылым мен әрекеттер жиынтығы
Тұрақты жалақы	ай сайын бірдей көлемде төленетін еңбекақы

5. Сөйлемді мәтінге сүйене отырып толықтырыңыз.

1. Жоғары оқу орнын бітірген студент _____ ала алады.
2. Келісімшартпен жұмыс істейтін сарбаздар _____ алады.
3. Қазақстанда _____ 1 жылға созылады.
4. Әскерге барған жастарда _____ қалыптасады.

4. Мәтінді оқып, аударыңыз.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, мерзімді әскери қызметке 18 бен 27 жас аралығындағы азаматтар шақырылады. Бұл қызметтің мерзімі – 1 жыл. Әскерге шақыру жылына екі рет – көктемде және күзде өтеді. Әскери бөлімдерге бөлінген жастар әскери дайындықтан өтіп, тәртіп пен жауапкершілікті меңгереді. Бұл олардың азаматтық өмірде де табысты болуына үлкен ықпал етеді.

Мерзімді әскери қызметтен бөлек Қазақстанда келісімшарт негізінде әскери қызмет атқаруға мүмкіндік бар. Бұл – кәсіби әскери жолды таңдаған азаматтар үшін тиімді мүмкіндік. Келісімшарт негізіндегі қызметтің мерзімі әдетте 3 жылдан басталып, әрі қарай ұзартылуы мүмкін. Мұндай әскери қызметшілер тұрақты жалақымен, әлеуметтік жеңілдіктермен, тұрғын үймен қамтамасыз етіледі.

Жоғары оқу орындарында білім алып жүрген студенттер әскери кафедрада оқып, офицерлік шен алып, әскерге бармай-ақ әскери дайындықтан өте алады.

Кейбір азаматтар денсаулық жағдайына, отбасылық себептерге немесе басқа да заңда көрсетілген негіздемеге байланысты байланысты әскери қызметтен уақытша немесе толықтай босатылуы мүмкін. Мұндай шешім арнайы медициналық комиссия мен әскери комиссариат арқылы қабылданады.

Әскери қызмет мерзімдері – мемлекеттің қорғаныс жүйесінің маңызды бөлігі. Бұл жүйе арқылы жастар тәртіпке, жауапкершілікке, патриоттық рухқа тәрбиеленеді.

5. Мәтін бойынша сұраққа нақты жауап беріңіз.

1. Мерзімді әскери қызметке неше жастағы азаматтар шақырылады?
2. Әскерге шақыру жылына неше рет өтеді және қай мезгілде?
3. Келісімшарт негізіндегі әскери қызметтің қандай артықшылықтары бар?
4. Әскери қызметтен босауына қандай себептер болуы мүмкін?
5. Әскери қызмет жастарға қандай тәрбие береді?

6. Тыңдаңыз. Ақпараттардың дұрыс () немесе бұрыстығын () анықтаңыз.

1. Автор әскери қызметті 3 жыл өтеді.
2. Автор әскери қызметті өмірлік сабақ деп бағалады.
3. Автор әскерге көктемгі шақыртуға барды.
4. Қызметтің соңғы кезеңінде автордың жүрегі шаттыққа толы болды.
5. Ол өзімен бірге дәптер мен қалам алып келген.

7. Сұрақтарға жауап беріп, диалог құрыңыз.

1. Тақырып бойынша серіктесіңізге сұрақ қойып, жауап беріңіз.
2. Мерзімді әскери қызметтің артықшылықтары қандай?
3. Келісімшарт негізіндегі әскери қызметтің ерекшеліктері неде?
4. Әскери қызмет жастардың өміріне қалай әсер етеді?
5. Әскерге шақыру қашан өтеді?
6. Әскери қызметтен қандай себептерге байланысты босату мүмкін?

Әскери жарғы

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери жарғы дегеніміз не?
- Неліктен әр сарбаз әскери жарғыны білуі керек?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери жарғы	қарулы күштер қызметін заңдық және тәртіптік жағынан реттейтін негізгі құжаттар жиынтығы
Ішкі қызмет жарғысы	сарбаздың күнделікті тәртібін, киім киюін, тамақтануын, демалысын, қарым-қатынасын, бөлім ішіндегі қызметін, тәртібін айқындайтын ережелер
Гарнизон мен қарауылдық қызмет жарғысы	гарнизондағы жалпы тәртіп, қарауыл қою, күзет бекеттеріндегі тәртіп пен міндеттер көрсетіледі
Саптық жарғы	сапқа тұру, шеру, бұйрық беру, саптық дайындық ережелері мен талаптары
Тәртіптік жарғы	әскери қызметшінің тәртіп бұзу, марапатталу, жазалану тәртібі мен шарттары
Қарауыл	объектілерді күзететін арнайы әскери жасақ
Сап	сарбаздардың бірізді, бұйрыққа сай сап түзеп тұруы (түзу, қатар, бағана түрінде)
Гарнизон	белгілі бір аумақта орналасқан әскери бөлімдер жиынтығы
Жаза	тәртіп бұзған әскери қызметшіге қолданылатын тәртіптік шара
Мадақтау	әскери қызметшіге жақсы қызметі үшін берілетін мақтау (марапат)
Бұйрық	командир немесе басшылық тарапынан берілетін ресми тапсырма
Қызмет кестесі	әскери бөлімдегі күн тәртібі (ояту, тамақ, жаттығу, демалыс уақыты т.б.)

3. Сөйлемдерді спираль бойынша оқып, негізгі ойды анықтаңыз.

Негізгі ойды анықтап жазыңыз

4. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Әскери жарғы дегеніміз не? Оның мақсаты қандай?

Қазақстан Республикасында қандай негізгі әскери жарғылар бар екенін атаңыз.

Жарғы мен заңның айырмашылығы неде? Түсіндіріңіз.

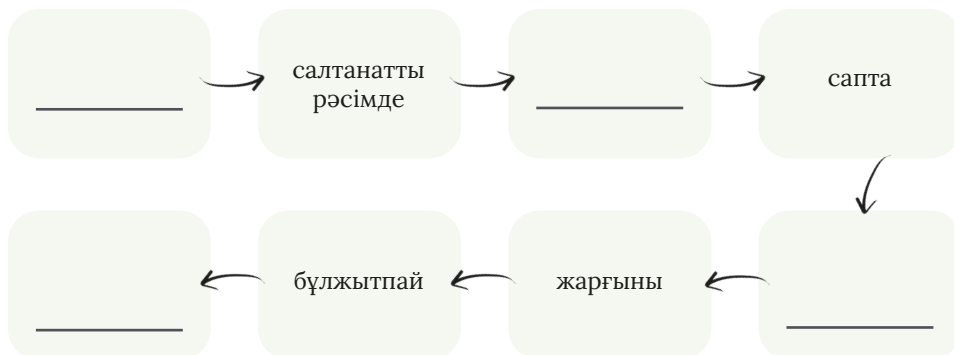
ГРАММАТИКА

Жарғы мен заңның айырмашылығы неде? Түсіндіріңіз.

Есімше – етістіктің есім сөздерге ұқсас белгілері бар түрі. Ол түбір етістіктен арнайы жұрнақтар жалғануы арқылы жасалады. Мысалы, **«-ған, -ген», «-қан, -кен»** жұрнағы етістікке жалғанып, оған өткен шақ мәнін қосады: «жазылған хат», «келген адам», «ол кеткен», «сен бергенсің», «мен барғанмын». Сондықтан ол бұрынғы өткен шақтың көрсеткіші қызметін атқарады. Ал **«-атын, -етін», «-йтын, -йтін»** жұрнағы қимылдың келешекте жасалу мәнін білдіреді: «істелетін жұмыс», «ол ертең келетін сияқты». Сөйлемдегі мағынасына қарай өткен шақ мәнінде де қолданылады: «ол бұрын бізге жиі келетін». Келесі **«-ар, -ер», «-р», «-с»** жұрнағы қимылдың келешекте жасалуы да, жасалмауы да мүмкін екенін білдіреді: «айтылар сөз», «бермес ас», «келер күн», т.б.

5. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді және сөйлемнің соңында етістікке есімшенің жұрнағын жалғап қойыңыз.

6. Етістіктерге есімше жұрнағын жалғап, жаңа сөздерге байланысты 3 сөйлем құрастырып жазыңыз.

Үлгі: Командир жарғының маңыздылығын сарбаздарға жиі айтатын.

7. Мәтінді оқып, аударыңыз.

Әскери жарғы – Қарулы Күштер әскерлерінің күнделікті басшылыққа алатын, олардың қызметін белгілейтін ресми құжаттар. Әскери жарғылар: Қарулы Күштердің ішкі қызмет жарғысы, Қарулы Күштердің гарнизон және қарауылдық қызмет жарғысы, Қарулы Күштердің саптық жарғысы, Қарулы Күштердің тәртіптік жарғысы болып бөлінеді. Әскери жарғыларда әскери ғылым жетістіктері, жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеудің көп жылғы тәжірибелері талданып, қорытындыланған. Олардың тұтас мазмұны мемлекеттің, халықтың мүддесіне сай келеді. Әскери жарғылардың негізгі идеясы – патриотизм, әрбір жауынгердің Отанды қорғаудағы жауапкершілігі, әскери борышына, әскери антына шексіз берілгендігі болып есептеледі. Әскери жарғылар барлығы бір мақсатқа бағытталған. Олардың мақсаты – әскер қатарында темірдей берік тәртіпті сақтау, жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеуді бір жүйеде жүргізу, әскери істі қазіргі әскери өнер мен ғылым талаптарына сай ұйымдастыру және жүргізу.

8. «Патриотизм», «Отан қорғау», «жауынгер» сөздеріне есімше жұрнақтарын жалғап, 5 сөйлем құрастырыңыз.

9. Мәтіннен есімшелерді теріп жазыңыз.

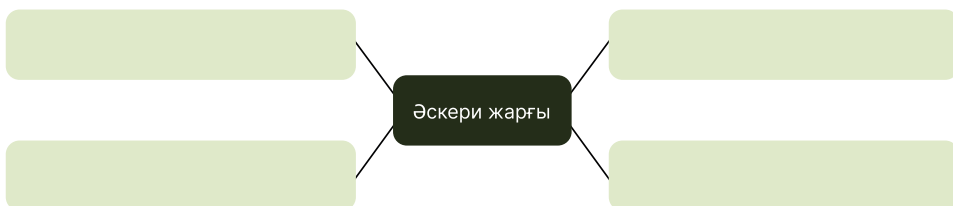
10. Диалогты тыңдап, сұрақтарға жауап беріңіз.

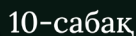

1. Айдос кімге әскери жарғыны қатаң сақтау керектігін айтты?
2. Айдостың әскери жарғыға деген көзқарасы қандай болды?
3. Мараттың ойынша, нағыз патриот қандай адам?

11. Кластерді толтырыңыз. «Әскери жарғы» тақырыбында алған біліміңізді (әскери жарғы түрлері, жаңа сөздер, есімше, есімшенің жасалу жолдары, мысал) жазбаша кестеге жазып, ауызша айтып түсіндіріңіз.

?

- Әскери өмірде құжаттар не үшін қажет?
- Әскери қызметкер қандай құжатты күнделікті қолданады?

Θτινιш

жеке немесе ресми сұраныс білдіретін
құжат

Анықтама

белгілі бір фактіні растайтын құжат

XaT

ресми немесе жеке ақпарат жіберуге арналған құжат

Шарт

екі немесе бірнеше тарап арасындағы
келісім белгілі бір жағдайға түсінік беретін
құжат

Хабарлама

ақпаратты жеткізуге арналған құжат

Өмірбаян

жеке адамның өмір жолын сипаттайтын
құжат

Сенімхат

басқа адамға өкілдік беретін құжат

Баянат

қызметкердің басшыға белгілі бір жағдай,
мәселе немесе оқиға туралы ақпарат беруі
үшін жазылатын ресми құжат

3. Суретте сіз білетін қандай құжаттар берілген?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

Септеулік шылау «бірге», «қатар»

Пунктуация – жазба тілде сөйлемнің мағынасын, құрылымын, айтылу ырғағын дәл жеткізу үшін қолданылатын тыныс белгілері жүйесі.

Назар аударыңыз!!!

- **Нүкте (.)** аяқталған хабарлы сөйлем соңына қойылады. **Біз құжатты дер кезінде тапсырдық.**
- **Үтір (,)** сөйлемдегі бірыңғай мүшелерді, одағай, қаратпа сөздер мен құрмалас сөйлемдердің бөліктерін бөліп тұрады. **Құжатты мұқият оқы, тексер, сосын қол қой.**
- **Сызықша (–)** бастауыш пен баяндауыштың арасына, сөйлем ішінде үзіліс жасағанда қолданылады. **Өтініш – ресми құжат.**
- **Қос нүкте (:)** түсіндіру, нақтылау, мысал келтіру алдында қойылады. **Мекеле үш құжат талап етті: өтініш, өмірбаян және анықтама.**
- **Нүктелі үтір (;)** күрделі немесе мағыналық жағынан бөлініп тұрған бірыңғай мүшелерді ажыратады. **Сенімхат рәсімделді; өтініш қабылданды; бұйрық шығарылды.**

4. Тыныс белгілерін қойыңыз.

- 1) Сарбаздар сапқа тұрып жауынгерлік бұйрықты тыңдады
- 2) Құжаттар өтініш әскери билет медициналық анықтама
- 3) Капитан Ахметов батыр әскери тәжірибелі офицер
- 4) Бүгін әскери жаттығу өтпейді себебі ауа райы қолайсыз
- 5) Лейтенанттың сөзі қысқа нақты сенімді

5. Төмендегі сөздерден тыныс белгілерін дұрыс қойып, сөйлем құрастырыңыз.

1. әскери жаттығу / басталды / таңертең
2. капитан / офицер / жауынгер / жиналды
3. бүгін / жауынгерлік / дайындық / өтпейді / ауа райы / қолайсыз

6. Құжаттың бөліктерін ретімен жазыңыз.

1. _____	Өтініш иесінің аты-жөні, қолы
2. _____	Құжаттың аты (Өтініш)
3. _____	Мекеме атауы
4. _____	Өтініштің мәтіні
5. _____	Жазылған күні
6. _____	

7. Мәтінді оқып, аударыңыз.

Келісімшарт бойынша әскери қызмет – бұл мемлекеттік қызметтің ерекше түрі ғана емес, кәсіби өсуге мүмкіндік беретін, әскери қызметкердің өзінің, оның отбасының әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ететін абыройлы жұмыс. Келісімшарт бойынша қызметке қабылдау үшін сізге тұрғылықты жеріңіз бойынша әскери басқармалардың жергілікті органдарына (әскери комиссариаттарға) жүгіну қажет.

Келісімшарт бойынша қызметке қабылдау рәсімі келесі кезеңдерден тұрады:

- қажетті құжаттарды жинау және қабылдау;
- медициналық тексерістен өту;
- физикалық дайындық деңгейін анықтау;
- кәсіби дайындық деңгейін анықтау;
- психологиялық тұрғыдан жарамдылығын растайтын тексеруден өту.

Алғашқы кезеңде келісімшарт бойынша әскери қызметке тұру үшін құжаттар жинау керек. Бірінші жергілікті әскери басқарма басшысының немесе әскери бөлім командирінің атына өтініш жазу керек. Өтініште төмендегі ақпараттарды көрсетесіз:

1) Азаматтың аты-жөні (егер тұлғаны куәландыратын құжатта көрсетілсе), туған күні, айы мен жылы, мекенжайы;

2) Азамат келісімшартқа отырғысы келетін өкілетті органның, әскери бөлімнің (мемлекеттік мекеменің) атауы;

3) Келісімшарт мерзімі.

Азамат өтінішпен бірге төмендегі құжаттарды тапсыру қажет:

1) белгіленген үлгідегі бланкте толтырылған сауалнамалық мәліметтер;

2) қол қойылған жеке өмірбаяны;

3) тұлға мен азаматтығын растайтын құжаттың түпнұсқасы мен көшірмесі;

4) білімі туралы құжаттардың көшірмелері (салыстыру үшін түпнұсқаны бермеген жағдайда нотариалды расталған көшірмелер);

5) бар болған жағдайда еңбек кітапшасы;

6) сотталмағандығы туралы анықтама;

7) салық органының табыс туралы декларацияны қабылдағаны жөніндегі анықтама;

8) соңғы қызмет (жұмыс немесе оқу) орнынан мінездеме.

8. Мәтіндегі сөйлемнің тыныс белгілеріне назар аударып, сөйлемге талдау жасаңыз.

Келісімшарт бойынша әскери қызмет – бұл мемлекеттік қызметтің ерекше түрі ғана емес, кәсіби өсу келешегін беретін, әскери қызметкердің өзінің, оның отбасының әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ететін абыройлы жұмыс.

9. Сөйлемде тыныс белгілерін дұрыс қойып жазыңыз.

Азамат өтінішімен бірге төмендегі құжаттарды тапсыруы қажет белгіленген үлгідегі бланкте толтырылған сауалнамалық мәліметтер қол қойылған жеке өмірбаяны тұлға мен азаматтықты растайтын құжаттың түпнұсқасы мен көшірмесі білімі туралы құжаттардың көшірмелері бар болған жағдайда еңбек кітапшасы сотталмағандығы туралы анықтама салық органының табыс туралы декларацияны қабылдағаны жөніндегі анықтама соңғы қызмет орнынан мінездеме.

10. Диалогты тыңдап. Тест сұрақтарына жауап беріңіз.

1. «Армандап жүрген мақсатым бар» сөйлемінде мақсат сөзі қай мағынада қолданылған?

А) жоспар, арман Ә) жол, бағыт Б) құрал-жабдық В) кедергі

2. «Абырой» сөзі мәтінде қандай мағынада тұр?

А) ұят, кінә Ә) құрмет, бедел Б) көңіл-күй В) еңбек

3. «Жігерлі азамат» тіркесінің мағынасын көрсетіңіз.

А) Күшті, қажырлы адам Ә) Тыныш, сабырлы адам

Б) Қуанышты, көңілді адам В) Үлкен, ересек адам

4. «Қиын емес екен!» сөйлеміндегі леп белгісі қай эмоцияны білдіріп тұр?

А) қорқыныш Ә) риза болу, сенімділік сезімі

Б) күмән В) реніш

5. Диалогта әр кейіпкердің сөзі қалай беріледі?

А) жақша ішінде Ә) сызықша арқылы Б) қос нүктеден кейін В) тырнақша ішінде

6. Диалогтағы сөйлем қуаныш, эмоция білдірсе соңында қандай тыныс белгісі қойылады?

А) леп белгісі Ә) сұрақ белгісі Б) нүкте В) қос нүкте

11. Пазл түсіне сәйкес сөздер мен тыныс белілерін қолданып сөйлем құраңыз.

Келісімшарт бойынша әскери қызмет – бұл мемлекеттік қызметтің ерекше түрі ғана емес, кәсіби өсу келешегін беретін, әскери қызметкердің өзінің, оның отбасының әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ететін абыройлы жұмыс.

«Жауынгердің тұлғасы» әңгімесі

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Сіздің ойыңызша, шын жауынгерге тән ең басты қасиет қандай?
- Сіз үшін «ерлік» ұғымы нені білдіреді?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Жауынгер	соғысқа қатысатын батыл адам, сарбаз
Күрес	қиындыққа қарсы тұру, талас
Мейірімділік	жанашырлық, жанға жақын болу
Парыз	міндет, борыш
Ерлік	батылдық, қауіпті жеңу қабілеті
Төзімділік	қиыншылыққа қарсы тұра білу қабілеті
Патриот	өз елі мен халқын сүйетін адам
Намыс	адамгершілік пен абыройға қатысты сезім, өзін-өзі құрметтеу
Рух	адамның ішкі күш-қуаты, өмірге деген ұмтылысы
Қайсар	берілмейтін, табанды, мықты рухты адам
Сынақ	қиындық, тексеріс, өмірдегі кедергілер
Адалдық	шыншылдық, сатылмайтын, дұрыс болу қасиеті
Адамгершілік	адамның жақсы қасиеті, әділдік, мейірімділік
Тұлға	адам, кісі

3. Берілген сөздермен сөйлем құраңыз.

Қажет сөздер: намыс, төзімділік, бостандық, жауынгер, парыз

4. Мәтінді оқып, аударыңыз.

«Жауынгердің тұлғасы» әңгімесі тек батырлық туралы ғана емес, сондай-ақ адамгершілік пен адалдық туралы да айтылады. Жауынгер өміріндегі қиындықтар мен сынақтар оны әлдеқайда мықты әрі қайсар етеді. Әңгімедегі кейіпкердің болмысы біздің халқымыздың рухы мен намысын еске салады.

Жауынгер тұлғасы – бұл нағыз патриот, өз еліне, жеріне адал адам. Ол елінің тыныштығы мен бостандығы үшін жанын аямайды. Бұл әңгіме бізге әрбір азаматтың өз міндетін түсініп, сол жолдан таймауы керектігін үйретеді. Қиын сәттерде адам бойындағы төзімділік пен ерлік – ең маңызды қасиеттер.

Әңгімеде көрсетілген жауынгердің рухы – бүгінгі күннің де талабына сай. Себебі әр кезеңнің адамдарына өз елін сүйіп, қорғау парызы жүктелген. Әр адам өзінің жері мен халқы үшін осындай батылдық пен намыс көрсетуі керек.

Жауынгер жүрегіндегі мейірімділік пен адамгершілік – оны нағыз батыр ететін қасиет. Оның өмірі – басқаларға үлгі. Осы әңгімені оқу арқылы ел үшін, туған жер үшін күресу дегеннің мағынасы терең түсінуге болады. Бұл – тек қарумен емес, жүрекпен күрес.

5. Сөйлемді толықтырыңыз.

Қажет сөздер: ерлік, мейірімділік, парыз, төзімділік, рух.

1. Соғыста көрсетілген _____ ешқашан ұмытылмайды.
2. Адамның ішкі _____ – оның күш-қайратының көзі.
3. Әр азаматтың елі алдындағы _____ бар.
4. Қиындықтарға төтеп беру үшін _____ қажет.
5. Нағыз батырдың бойында тек батылдық емес _____ те болады.

ГРАММАТИКА

Салалас құрмалас сөйлем — құрамындағы жай сөйлемдер өзара тең дәрежеде байланысатын, әрқайсысы жеке сөйлем бола алатын құрмалас сөйлем түрі.

Мысалы: «Жауынгердің тұлғасы» әңгімесі тек батырлық туралы ғана емес, сондай-ақ адамгершілік пен адалдық туралы да.

6. Мәтіннен салалас құрмалас сөйлемдерді тауып, көшіріп жазыңыз.

7. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Жас командирдің әрекеті генералға ұнады ма?
2. Генерал неге командирге ескерту жасады?
3. Генерал командирді кімге теңеді?

8. Берілген екі жай сөйлемнен салалас құрмалас сөйлем құрастырыңыз.

1. Жауынгер қатты жараланды. Ол шайқасты жалғастырды.
2. Жауынгер елін сүйеді. Ол жерін қорғайды.
3. Қиындық көп болды. Жауынгер шегінген жоқ.
4. Ол жаралы болды. Дегенмен соңына дейін күресті.

9. Батальонды кім басқаруы керек екенін генерал қалай түсіндірді?

Дискуссия (топтық жұмыс)

Тақырып: «Батырлық – бұл кез келген жағдайда алдыңғы шепке шығу ма, әлде ақылмен шешім қабылдау ма?»

Нұсқаулық

Тыңдаушылар екі топқа бөлінеді:

Бірінші топ: Батырлық – бұл алдыңғы шепте жүру.

Екінші топ: Батырлық – бұл дұрыс шешім қабылдау.

Әр топ өз пікірін дәлелдеп, аргументтермен қорғайды.

Жеңіс күні қарсаңында

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Жеңіс күні дегенді қалай түсінесіз?
- Жеңіс жолында күрескен батырларды білесіз бе?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Мамыражай	жылы лебізді, тыныштық орнаған
Шайдай ашық	бұлтсыз, ашық аспан
Қарсаңында	белгілі бір уақиғаның алдында
Қаһарман	ер, батыр, батыл, ержүрек, жігерлігімен көзге түскен адам
Парад	салтанатты шеру
Рухты	рухы мықты, жігерлі, намысты
Марш	қозғалысты бастау үшін сигнал ретінде берілетін команда
Тағзым ету	иіліп ізет көрсету, құрметтеу, сыйлау, қастерлеу,
Бейбіт	тыныш өмір

3. Сұрақтарға ия немесе жоқ нұсқалары бойынша жауап беріңіз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
Мамыражай – қатты дауылды күн	☐	☐
Қарсаңында – маңызды оқиғаға немесе күнге дейінгі аралық уақыт	☐	☐
Марш – қозғалысты бастау үшін сигнал ретінде берілетін команда	☐	☐

7. Мәтінді оқып, аударыңыз.

Жыл сайын 9 мамырда елімізде Ұлы Жеңіс күні аталып өтеді. Бұл күн – біздің тарихымыздағы ең маңызды және қасиетті мереке. Жеңіс күні қарсаңында әрбір үйде ерекше көңіл күй орнайды, ал алаңдар мен көшелер безендіріліп, салтанатты шараларға дайындалады.

Мерекені тойлау дәстүрі ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келеді. Елорда мен қалаларда әскери парадтар өтеді, онда әскерилер ерекше киім киіп, рухты әндер мен марштар шырқалады. Балалар мен үлкендерге майдандағы батырлардың ерлігі туралы әңгімелер айтылып, арнайы бағдарламалар ұйымдастырылады.

Сонымен қатар, ардагерлерге құрмет көрсету – мерекенің маңызды бөлігі. Адамдар гүл шоғын апарып, ескерткіштерге тағзым етеді, олармен сұхбаттасып, алғыс айтып, тағылымды әңгімелер тыңдайды. Бұл – өткен күндерді ұмытпаудың, бейбіт өмірдің құнын түсінудің белгісі.

Жеңіс күні мерекесі – бірлік пен татулықтың, ерлік пен үміттің символы. Біз осындай маңызды күндерді құрметтеп, тарихымызды білумен бірге, бейбіт өмірді бағалауды ұмытпауымыз керек.

5. Мәтінге сәйкес дұрыс жауаптарды таңдаңыз.

Ұлы Жеңіс күні қай күні тойланады?

- а) 7 мамыр
- ә) 9 мамыр
- б) 12 мамыр

Мерекеде не көрсетіледі?

- а) Әскери парадтар
- ә) Тек ән айту
- б) Спорт жарыстары

Ардагерлерге құрмет көрсету қалай жүзеге асады?

- а) Гүл шоғын апару
- ә) Сыйлық беру ғана
- б) Ән айту

6. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беретін сөйлемдерді мәтіннен тауып, көшіріп жазыңыз.

1. Жеңіс күнінің бейбіт өмірмен байланысы қай жолдарда айтылады?
2. Батырлардың ерлігі туралы қандай нақты мысал келтірілген?
3. Автор оқырманды қандай әрекетке шақырады?

Модаль сөздер: керек, қажет, тиіс

«**Керек**» мақсат пен міндеттілік білдіреді. Көбінесе сөйлемде құрама бөліктің алдында қолданылады. «**Қажет**» міндеттілік пен қажеттілікті білдіреді, ресми және жазбаша тілде жиі қолданылады. «**Тиіс**» заңдылықты немесе моральдық міндеттілікті білдіреді.

7. Модаль сөздерді дұрыс қолданыңыз.
Төмендегі сөйлемдерді модаль сөздердің бірімен толықтырыңыз «керек», «қажет», «тиіс».

- а) Біздің тарихымызды білу _____
- ә) Ұлы Жеңіс күнін құрметтеу _____
- б) Ардагерлерге құрмет көрсету _____
- в) Бейбіт өмірді бағалау _____

8. Модаль сөздерді қолданып, сөйлем құраңыз.

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____

9. Рөлдік ойын : «Жеңіс күні қарсаңында»

Модаль сөздерді (керек, қажет, тиіс) қолданып, мерекеге дайындық туралы пікір алмасу.

Модаль сөздерді (керек, қажет, тиіс) қолданып, мерекеге дайындық туралы пікір алмасу.

Әріптестеріңізбен «Жеңіс күні» қарсаңында өтетін мерекелік іс-шараны ұйымдастыруға дайындалудасыздар. Әрқайсыңыз өз ойыңызды айтып, не істеу керек екенін талқылаңыздар.

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Жеңіс күні дегенді қалай түсінесіз?
- Жеңіс жолында күрескен батырларды білесіз бе?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери медицина

жаттығу кезінде және әскери операциялар кезінде жарақат алған немесе ауырған әскери қызметкерлерге медициналық көмек көрсететін медицина саласы

Жарақаттану

дене мүшелерінің зақымдануы, сынық немесе жарақат алуы

Қайта қалпына

жарақаттан кейін дененің қызметін немесе адамның психологиялық күйін толық немесе жартылай қалпына келтіру процесі

Санитарлық-эпидемиологиялық бақылау

аурулардың таралуын болдырмау мақсатында жүргізілетін санитарлық және эпидемиологиялық шаралар жүйесі

Психологиялық қолдау

қиын жағдайдағы адамның психологиялық күйін жақсарту үшін көрсетілетін көмек

3. Мәтінді оқыңыз.

Әскери саладағы медицина – жаттығу кезінде және әскери операциялар жағдайында жарақаттанған, ауырған әскерилерге медициналық көмек көрсетуді қамтамасыз ететін ерекше сала. Ол тек жарақатты емдеумен шектелмей, алдын алу, санитарлық-эпидемиологиялық бақылау, психологиялық қолдау мен қайта қалпына келтіру қызметтерін де қамтиды.

Әскери медицина тарихы ежелгі дәуірден басталады. Соғыс кезінде жарақат пен аурулар жиі кездесетіндіктен, медицина саласының бұл түрі тез дамыды. Қазіргі таңда әскери медицина заманауи технологиялар мен әдістерді пайдалана отырып, жарақатты жылдам әрі тиімді емдеуге бағытталған. Сонымен қатар ол әскери қызметшілердің физикалық және психологиялық жағдайын тұрақты бақылауға алуды қамтамасыз етеді.

Әскери медицинаның маңызды бөлігі – жарақаттан кейінгі алғашқы

көмек көрсету. Жарақат алған әскери қызметшілерге тез арада кәсіби көмек көрсетілмесе, олардың өміріне қауіп төнуі мүмкін. Сондықтан әскери медицинада эвакуация және реанимация әдістері ерекше маңызға ие. Оның дамуы мен жетілдірілуі әскери күштердің тиімділігі мен ел қауіпсіздігін қамтамасыз етуде үлкен рөл атқарады

4. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әскери медицина қай дәуірден басталған?
2. Жарақат алғандарға көмек көрсету неге аса маңызды?
3. Қазіргі әскери медицина қандай технологияларды пайдаланады?

ГРАММАТИКА

Егер, онда шылаулары – шарттық шылау ретінде қолданылады және сөйлемде шартты мағынаны береді.

Егер – шартты білдіретін шылау, әдетте сөйлем басында немесе ортасында келеді.

Онда – шарттың нәтижесін білдіреді, көбінесе сөйлемнің екінші бөлігінде қолданылады.

5. Сөйлемдерді толықтырыңыз.

Шартты сөйлем құрылымын (егер, онда) қолданып, сөйлемдерді аяқтаңыз.

1. Егер сарбаз жараланса, онда _____
2. Егер алғашқы медициналық көмек уақытында көрсетілсе, онда _____
3. Егер санитарлық ережелер сақталмаса, онда _____
4. Егер медициналық құралдар жеткілікті болса, онда _____
5. Егер жарақат ауыр болмаса, онда _____

6. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әпен Текебаев қай жылы және қай жерде дүниеге келген?
2. Ол балалық шағында қандай ортада өсті?
3. Қай жылы және қай оқу орнына түсіп, қандай мамандық алды?
4. Соғыс кезінде ол қандай қызмет атқарды?
5. Соғыстан кейін Әпен Текебаев немен айналысты?
6. Әпен Текебаев үшін соғыстағы ең ауыр сәт қандай болды?
7. Оған күш пен үміт берген не нәрсе еді?

7. Пікірталас

Тақырыбы: «Әскери медицина саласына инновациялық технологияларды енгізу қажеттілігі»

Командалар екіге бөлініп, біреуі – технологияларды енгізуді қолдайды, екіншісі – дәстүрлі әдістердің маңызын қорғайды. Әр топ өз пікірін нақты дәлелдермен айтады. Соңында ортақ қорытынды жасалады.

Әскери билет алу

1. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Әскери билет дегеніміз не? Оның маңызы қандай?
- Әскери билетті алу үшін қандай шарттар орындалуы қажет?

ЖАҢА СӨЗДЕРМЕН ТАНЫСЫҢЫЗ

Әскери билет беру	азаматқа әскери билет тапсыру (ресми рәсім арқылы)
Әскери міндеттілер	әскери есепте тұрған, әскери борышты өтеуге міндетті азаматтар
Әскери қызметтен босату	заңды түрде әскери міндеттен немесе әскери қызметтен босату
Әскери атағын қалпына келтіру	бұрын берілген, кейін жойылған әскери атақты заң негізінде қайта беру
Ескі үлгідегі билет	қолданыстан шыққан, жаңа үлгімен ауыстырылуға жататын әскери билет

3. Мәтінді оқыңыз.

Әскери билетті беру «электрондық үкімет» порталындағы «Әскери міндеттілерге әскери билеттерді немесе олардың төлнұсқаларын беру» мемлекеттік қызметі арқылы жүзеге асады.

Бұл қызмет мына азаматтарға көрсетіледі:

- әскери қызметтен немесе құқық қорғау, арнаулы мемлекеттік органдардан;
- босатылған, әскери қызметтің белгіленген мерзімін өтегендер;
- құқық қорғау немесе арнаулы органдарда қызмет еткен және әскери қызмет мерзімін өтегендер;
- басқа мемлекеттен келіп, Қазақстан азаматтығын алған және бұрын әскери немесе балама қызмет атқарғандар;
- әскери атағын қалпына келтірілгендер (сот қаулысының электрондық көшірмесімен).

Сонымен қатар әскери билет беру келесі жағдайларда жүзеге асады:

- Әскери билетті жоғалту немесе бүлдіру фактісін растайтын құжаттар болғанда;
- Ескі үлгідегі билетті жаңа үлгіге айырбастағанда (ескі билет «Азаматтарға арналған үкіметке» тапсырылады);
- Тегі, аты, әкесінің аты өзгерген кезде (ескі билет жаңасына тапсырылады);
- Қызметті алу үшін қажетті құжаттардың электрондық көшірмелері өтінішке қосылады.

4. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Бұл қызмет қандай порталы арқылы көрсетіледі?
2. Әскери билет қандай азаматтарға беріледі?
3. Қандай жағдайда әскери билет қайта беріледі?
4. Қызметті алу үшін қандай құжаттар қажет?

5. Кесте бойынша сөйлемдердің дұрыс/бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлем	Дұрыс	Бұрыс
Қызмет тек әскери борышын өтеп жатқан азаматтарға көрсетіледі	☐	☐
Билет атауы өзгерген жағдайда қайта рәсімделеді	☐	☐
Қызметті алу үшін электрондық құжаттар қажет	☐	☐
Жаңа билет алу үшін ескі билет тапсырылады	☐	☐

ГРАММАТИКА

Тұйық етістік

Тұйық етістік – етістіктің негізгі және туынды түбіріне -у жұрнағы жалғану арқылы жасалады.

6. Берілген тұйық етістіктермен сөйлемдер құрастырыңыз.

- 1) беру
- 2) тапсыру
- 3) айырбастау
- 4) қалпына келтіру

7. Берілген сөйлемдерді тиісті тұйық етістікпен толықтырыңыз.

Қызметті алу үшін өтініш _____ керек.
Билет жоғалған жағдайда, оны қайта _____ қажет.
Құжаттарды портал арқылы _____ міндетті.
Сот шешімі бойынша әскери атақты _____ болады.
Қажетті сөздер: тапсыру, беру, рәсімдеу, қалпына келтіру.

8. Әр тұйық етістікке синоним сөз тауып, екеуін бір сөйлемде қолданыңыз.

Мысалы: Мемлекет атаулы әлеуметтік көмекті беру немесе ұсыну арқылы қолдау көрсетеді.

- 1) беру – ұсыну;
- 2) тапсыру – _____
- 3) айырбастау – _____
- 4) қалпына келтіру – _____

9. Тыңдаңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

- 1) Бұл жаңалық кімдерге қатысты?
- 2) Жаңа жүйе қандай артықшылық береді?
- 3) Бұл өзгеріс не үшін енгізілген?

Тест тапсырмасын орындаңыз.

1. «Ішкі тәртіп» сөзі нені білдіреді?
 - а) әскерге шақырту қағазы
 - б) бөлімшенің сыртқы тазалығы
 - в) казарма ішіндегі ереже мен тәртіп жүйесі
 - г) саптық жаттығулар кестесі
2. «Бұйрық беру» қандай іс-әрекетті білдіреді?
 - а) ескерту айту
 - б) тапсырма қабылдау
 - в) нұсқаулық тыңдау
 - г) нақты тапсырма айту
3. Адал қызмет ету деген не?
 - а) тәртіпке бағыну
 - ә) отанды қорғау
 - б) шыншыл және әділ қызмет ету
 - в) саппен жүру
4. «Сапқа тұру» сөзі нені білдіреді?
 - а) қару жинауды
 - ә) әскерилерді қатарға тұрғызуды
 - б) жиналыс өткізуді
 - в) жаттығу жасауды
5. «Нұсқаулық өткізу» сөзі нені білдіреді?
 - а) тамақ беруді
 - ә) жаттығу жасауды
 - б) қызмет ережелерін түсіндіруді
 - в) серуендеуді
6. «Далалық оқу-жаттығу» дегеніміз не?
 - а) кітап оқу
 - ә) ашық жерде өтетін әскери жаттығу
 - б) спорттық жарыс
 - в) сабақ жазу
7. Алғашқы көмек қобдишасы не үшін керек?
 - а) қаруды сақтау үшін
 - ә) тамақ салу үшін
 - б) медициналық көмек көрсету үшін
 - в) киім жинау үшін
8. «Генерал-полковник» бұл –
 - а) ең кіші әскери шен
 - ә) генерал шендерінің жоғары сатысы
 - б) сержант
 - в) кіші лейтенант
9. Айырым белгі дегеніміз не?
 - а) қару түрі
 - ә) киім түсі
 - б) әскери қызметкердің шенін, қызметін білдіретін белгі
 - в) жол жүру қағазы
10. «Білімі» сөзі нені білдіреді?
 - а) оқыған оқу орны мен дәрежесін
 - б) әскери бөлімін
 - в) денсаулық жағдайын
 - г) туған жерін

СӨЗДІК

Таныс болайық!

Аты-жөні
азаматтық
әскери атақ
әскери қызмет мерзімі
әскери бөлім
бойы
Бос уақытыңызда не істейсіз?
білімі
Қош келдіңіз!
Қай бөлімде қызмет етесіз?
Қайдан келдіңіз?
Қызмет етіп жүргеніңізге
қанша уақыт болды?
мамандық
Менің атым ...
Мен ... бөлімде қызмет етемін
отбасы жағдайы
Өзімді таныстырып өтейін
салмақ
туған жылы
туған жері рождения
Танысқанымға қуаныштымын!

ФИО
гражданство
воинское звание
срок службы
воинская часть
рост
Что вы делаете в свободное время?
образование
Добро пожаловать!
В каком подразделении вы служите?
Откуда вы приехали?
Сколько времени вы служите?

профессия
Меня зовут ...
Я служу в ... подразделении
семейное положение
Разрешите представиться
вес
год рождения
место рождения
Приятно познакомиться!

Әскери өмірге дайындық

әскери өмір
ұлты
әскери бөлім
әскери киім
әскери дайындық
бұйрық
дайындық кезеңі
дайын болу
дене шынықтыру
жалпы сап

военная жизнь
национальность
воинская часть
военная форма
военная подготовка
приказ
подготовительный этап
быть готовым
физическая подготовка
общее построение

жарғы
күн тәртібі
нұсқаулық өткізу
саптық дайындық
сапқа тұру
тәртіп

устав
распорядок дня
провести инструктаж
строевая подготовка
встать в строй
дисциплина

Әскери ант қабылдау

адалдық
адал қызмет ету
ант беру
ант қабылдаушы
ант мәтінін оқу
ант қабылдау сәті
намыс
ант қабылдау күні
аты-жөнімен шақыру
әскери ант
әскери қызметшілер
батырлық
борыш
дайындық кезеңі
дайындық жасау
еліне сенім
ерлік
жауапкершілік
киім дайындау
Қазақстан Республикасының
әскери анты
қонақ
қол қою
мәтін
Мемлекеттік ту
міндет
міндеттеме
Отанға қызмет ету

верность
служить честно
дать присягу
принимающий присягу
читать текст присяги
момент принятия присяги
честь
день принятия присяги
вызывать по имени
военная присяга
военнослужащие
героизм
долг
подготовительный этап
проводить репетицию
вера в страну
мужество
ответственность
подготовить форму
Военная присяга Республики
Казахстан
гость
подписать
текст
Государственный флаг
обязанность
обязательство
служить Родине

Отанды қорғау
рәсім
рәсімге дайындалу
рәсімді өткізу
салтанатты рәсім
салтанатты түрде
саппен жүру
сарбаз
тәртіпке бағыну
туыс
ту ұстап шығу

защищать Родину
мероприятие
готовиться к церемонии
провести церемонию
торжественная церемония
торжественно
маршировать в строю
солдат
подчиняться дисциплине
родственник
вынос флага

Менің күн тәртібім

әскери дайындық
әр күн сайын
бос уақыт
бұйрық алу
демалыс
жиналыс
жуыну
кезекшілік
кесте
кешке
кешкі ас
киім ауыстыру
қару тазалау
Менің күн тәртібім қатаң
нысанаға ату
сағат
Сағат сегізде сапқа тұрамыз
сапқа тұру
тазалық жұмыстары
тапсырма орындау
таңғы ас
таңертең
таңғы жаттығу

военная подготовка
каждый день
свободное время
получение приказа
отдых
собрание
умывание
дежурство
расписание
вечером
ужин
переодевание
чистка оружия
У меня строгий распорядок дня
стрельба по мишени
час
В 8 часов становимся в строй
становиться в строй
уборка
выполнение задания
завтрак
утром
утенная зарядка

таңғы тұру
Таңғы сағат жетіде тұрамыз
тексеріс
телефонмен сөйлесу
төсек жинау
түнде
түскі ас
түсте
тынығу уақыты
уақыт
ұйқыға жату
хат жазу

подъем утром
Встаем в 7 утра
проверка
разговор по телефону
заправить постель
ночью
обед
днем
время отдыха
время
отбой
написание письма

Жаттығу алаңында

атыс алаңы
аяқталу кезеңі
әскери жаттығу
бақылаушы
басталу уақыты
бөлімше
Біз тактикалық дайындықтан өттік
дайын болу
далалық оқу-жаттығу
жаттығу алаңы
жаттығу кезеңі
жаттығуға қатысу
жаттығу өткізу
жаттығу уақыты
жаттығу алаңы тауда
орналасқан
кесте
команданы орындау
қатысушы
қару
қауіпсіздік шаралары
қауіпсіздік сақтау

стрельбище
заключительный этап
военное учение
наблюдатель
время начала
отделение
Мы прошли тактическую подготовку
быть готовым
полевые учения
учебный полигон
этап учений
участвовать в учениях
провести учение
время тренировки
полигон расположен в горах
расписание
команданы орындау
участник
оружие
меры безопасности
соблюдать безопасность

қорғану
нұсқаушы
нұсқаушы қауіпсіздік
ережелерін түсіндірді
нысананы көздеу
оқ-дәрі
оқ ату
оқу-жаттығу
радиобайланыс
тапсырма орындау
үзіліс
шатыры бар лагерь
шабуылдау
шегіну
сарбаздар тапсырманы
орындауға дайын

Әскери атақтар

аға жауынгер
аға лейтенант
аға сержант
армия генералы
әскери атақ
әскери куәлік
әскери қызметші
әскери шен таққыш (жұлдызша)
Әрбір шен – үлкен
жауапкершілік
бас сержант
бригадалық генерал
жоғарылату
кіші сержант
кіші лейтенант
қатардағы жауынгер
қызмет өтілі- выслуга лет
награда
Менің әскери атағым – аға
сержант –

защищаться
инструктор
инструктор объяснил
правила безопасности
прицелиться в мишень
боеприпасы
стрелять
тренировочное занятие
радиосвязь
выполнить задание
перерыв
палаточный лагерь
атаковать
отступать
солдаты готовы выполнить
задание

старший солдат
старший лейтенант
старший сержант
генерал армии
воинское звание
военный билет
военнослужащий
знаки различия (погоны/звезды)
Каждое звание – это большая
ответственность
главный сержант
бригадный генерал
повышение (в звании)
младший сержант
младший лейтенант
рядовой
выслуга лет
награда
Моё воинское звание – старший
сержант

офицерлік құрам
Ол жақында капитан шенін алды
шен
шен беру
шенін көтеру

офицерский состав
Он недавно получил звание капитана
звание
присвоить звание
повышение звания

Әскери киім нысаны мен айырым белгілері

айырым белгі
аяқкиім
әскери бөлімнің белгісі
Әр шеннің өз айырым белгісі болады
баскиім
белдік
етік
жейде
жолақ
жұлдызша
иық белгісі
Иықтағы жұлдызшалар – шенбелгісі
Мен бүгін салтанатты киім нысанын кидім
төсбелгі
ту таңбасы
шалбар
шен белгілері

знак различия
обувь
знак воинской части
У каждого звания есть свой знак различия
головной убор
ремень
сапоги
рубашка
полоска
звёздочка
погоны
Звезды на погонах – это знаки звания
Сегодня я надел парадную форму
нагрудный знак
герб флага
брюки
знаки звания

Әскери қызмет мерзімдері

алты ай
аяқталу күні
әскери қызмет
әскери қызмет мерзімі
Әскери борышын өтеп жатқан
әскери міндеттің аяқталуы
әскерге шақыру

шесть месяцев
дата окончания
военная служба
срок военной службы
проходящий военную службу
окончание воинской обязанности
призыв в армию

әскерге бару
басталу күні
бастапқы дайындық кезеңі
борышын өтеу
бұрынғы әскери қызметші
запасқа шығу
запастағы сарбаз
келісімшарт бойынша қызмет
қызмет ету кезеңі
қызмет уақыты
Қызмет мерзімі келесі айда
аяқталады
қысқарту
мерзімді әскери қызмет
мерзімі аяқталу
мерзімді қызметкер
Мерзімді әскери қызмет – 12 ай
Мен 2024 жылы әскери
борышымды өтедім
нақты күн
оқу-жаттығу кезеңі
Ол келісімшарт бойынша
қызмет етеді
ұзарту

пойти в армию
дата начала
этап начальной подготовки
исполнить долг
бывший военнослужащий
уйти в запас
солдат запаса
служба по контракту
этап несения службы
время службы
Срок службы заканчивается в
следующем месяце
сокращение
срочная военная служба
завершение срока
срочник
Срок срочной службы – 12 месяцев
Я исполнил воинский долг в 2024
году
конкретная дата
учебно-тренировочный этап
он служит по контракту
продление

Әскери жарғы

әскери жарғы
ішкі қызмет жарғысы
гарнизон және қарауыл қызметі
жарғысы
тәртіп жарғысы
қарулы күштер жарғысы
қаруды сақтау тәртібі
қызмет атқару тәртібі
әскери тәртіпті сақтау
ережелер мен талаптар

воинский устав
устав внутренней службы
устав гарнизонной и караульной
службы
дисциплинарный устав
устав вооружённых сил
порядок хранения оружия
порядок несения службы
соблюдать воинскую дисциплину
правила и требования

Құжаттармен жұмыс істеу

құжаттармен жұмыс істеу

ресми құжат

әскери құжат

жеке куәлік

қызметтік куәлік

өтініш

түсіндірме хат

хаттама

мінездеме

өкім

тіркеу журналы

құжат нөмірі

қол қою

құжатты толтыру

құжатты сақтау

құжаттың түпнұсқасы

қызметтік хат

баянат жазу

электрондық құжат

мекеме мөрі

кіріс және шығыс құжаттар

есеп беру мерзімі

қызметтік жазба

работа с документами

официальный документ

военный документ

удостоверение личности

служебное удостоверение

заявление

объяснительная записка

протокол

характеристика

распоряжение

журнал регистрации

номер документа

подпись / подписывать

заполнять документ

хранить документ

оригинал документа

служебное письмо

писать доклад

электронный документ

печать учреждения

входящие и исходящие документы

срок отчётности

служебная записка

Құжаттармен жұмыс істеу

ардагер

азаттық

ардагерлерге тағзым

ар-намыстың асқақ үлгісі

батыр

батырлар ұрпағы

бейбітшілік

ерлік

ержүрек

Ерлік ешқашан ұмытылмайды

ветеран

свобода

почтение ветеранам

высокий пример чести и достоинства

герой

потомки героев

мир

героизм

храбрый

Подвиг никогда не забудется

Ерліктің мәңгілік ескерткіші
Ер есімі – ел есінде
естелік
жауынгер
жауынгерлік жол
жеңіс
жеңіс күні
жеңіс рухы
жеңіс жалауы
жеңіс жолы
қанмен келген бейбітшілік
қасіретті жылдар
қаһарман
құрмет
мәңгілік жадымызда
мәңгілік даңқ
от пен оқтың ортасындағы
ерлік
соғыс
тыл еңбеккері
тағзым мен алғыс күні
Ұлы Отан соғысы

Вечная память героям
Ничто не забыто, никто не забыт
память
воин
воинский путь
победа
день победы
дух победы
знамя победы
путь победы
победа добытая крови
годы скорби
герой
почет
вечная память
вечная слава
Подвиг среди пуль и огня

война
труженник тыла
день почтения и благодарности
Великая Отечественная война

Әскери саладағы медицина

әскери медицина
әскери дәрігер
медициналық пункт
жараланған жауынгер
жарақат
жеңіл жарақат
ауыр жарақат
қан кету
шок жағдайы
дәрігерлік көмек
алғашқы көмек көрсету
қан тоқтату

военная медицина
военный врач
медицинский пункт
раненый боец
рана/травма
лёгкое ранение
тяжёлое ранение
кровотечение
состояние шока
медицинская помощь
оказывать первую помощь
остановить кровь

әскери госпиталь
денсаулық жағдайы
алдын алу шаралары

военный госпиталь
состояние здоровья
профилактические меры

Әскери билетті алу

әскери билет алу
әскери есеп
әскери комиссариат
әскери тіркеу бөлімі
құжат тапсыру
құжаттарды қабылдау
фотосурет тапсыру
құжаттың түпнұсқасы
құжаттың көшірмесі
әскери билет беру
әскери билет алу мерзімі
тіркеу нөмірі
қол қою
мөр басу
құжат дайын
құжат алу
қызмет өткеру
босатылу туралы белгі
әскери есептен шығару
әскери билет жоғалту
әскери билет қайта алу
қызмет өткергені туралы белгі
жауапты қызметкер
құжат қабылдау уақыты

получение военного билета
воинский учёт
военный комиссариат (военкомат)
отдел воинского учёта
сдавать документы
приём документов
сдать фотографию
оригинал документа
копия документа
выдать военный билет
срок получения военного билета
регистрационный номер
подписать
поставить печать
документ готов
получить документ
проходить службу
отметка об освобождении
снять с воинского учёта
потерять военный билет
восстановить военный билет
отметка о прохождении службы
ответственный сотрудник
время приёма документов

[illegible]

ҚАЗАҚ ТІЛІ: ӘСКЕРИ САЛА ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНЕ АРНАЛҒАН ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Авторлар: П.Маханова, Ш.Бахытбек, А.Байғабыл, Г.Нишанова

Пішімі 70x100^{1/16}. Офсеттік басылым.

Шартты баспа табағы 4,18.

Таралымы 1000 дана.

Тапсырыс берушінің файлдарынан
Қазақстан Республикасы "Жарқын Ко" ЖШС басты.
010000, Астана қаласы, Абай даңғылы, 57/1

